

BIRÓ ANNAMÁRIA – KESZEG ANNA

Csoport, nemzedék, trend – beatnikék 2012-ben

■ 2012. május 16-a és augusztus 19-e között a párizsi *Musée des lettres et manuscrits*-ben megtekinthető volt a 20. századi filológia egyik legfontosabb dokumentuma, Jack Kerouac *Úton*jának kézirata: 125 000 szónyi gépirat – 36,50 méternyi papírtekercsen. S minthogy az *Úton* a kéziratok tudatos gyűjtésének és archiválásának periódusában keletkezett, sok apró adatra volt szükség kuriózum-jellegének kiépítéséhez: húsz nap alatt létrejött kézirat egy huszonkilenc éves szerző tollából, napi hatezer leírt szó, további 12000 az első, illetve 15 000 az utolsó napon, 370 oldalnyi szöveg paragrafusok, margók és bekezdések nélkül, 56 évig kiadatlan szövegtest, 2,5 millió dollárért elkelt gépirat. Párizs után a kézirat a British Libraryben volt látható október 4 és december 27-e között. A kézirat kiállításának aktualitását az adta, hogy bár 1968-ban Francis Ford Coppola megvásárolta a kötet megfilmesítési jogát, a filmes adaptáció 2012-ig késett: a Walter Salles által rendezett változat 2012 májusában került az európai mozikba. Még tovább: szintén 2012-ben jelent meg először magyarul Patti Smith *Kölykök*je, illetve Robert Mapplethorpe-kiállítás volt látogatható a Ludwig Múzeumban.

Felfogható mindez úgy, hogy 2012-ben a kultúriparban kialakult egy beat generációval kapcsolatos trendvonal, s eköré szerveződtek kiállítások, kiadói stratégiák. A kultúrtörténet bizonyos mozzanatainak ilyenfajta visszaemléke a kortárs közbeszédbe azzal szokott járni, hogy az adott mozzanat tartalma is átértékelődik, megtörténik a jelenség kortárs birtokba vétele. E lapszámmal bennünket két kérdéskör foglalkoztatott: a fogalom milyen jelentései válnak relevánssá a humán tudományok kortárs művelőinél?; van-e a beat generációnak bármilyen, Erdélyhez, Közép-Kelet-Európához kapcsolható speciális jelentése?

Megkerültük viszont azt a kérdést, hogy a nemzedékiség milyen különleges fogalma az, melyet ebben az esetben alkalmazunk. Mialatt a szervezeti kultúrákban, a társadalomtudományok fogalmi rendszerében a generáció fogalma megkerülhetetlenné vált, mintha a beatnikék esetében mégsem egy mai értelemben használatos generáció-fogalommal szembesülnénk: itt mintha azonos magatartáskultúrával, azonos életvezetési elvekkel rendelkező személyek alakítanának olyan kiscsoportokat, melyekben a kölyökbárságok kegyetlensége a társasági dinamika alapja. Nem pedig az azonos időszakban való születéssel együttjáró pszichoszociális és gazdasági környezetek. Annak ellenére, hogy mégiscsak van jelentősége a kortárs generációfogalmak egyik komponensének: mégpedig a technikai meghatározottságnak. A beatnik az írógép által meghatározott: az írógép billentyűiből lángok törnek fel, a betű olyan nyomatot hagy a lapon, melynek vizualitása ikonikus, az írógép ügynök, átváltozásra képes lény, aki irányítja életeinket, az írógép a billentyűk kezelése által szexuális izgalomba hozható, képes arra, hogy megjelenítse a szexualitással kapcsolatos személyes dilemmákat, az írógépbe befűzhető az út, általa rögzíthetőek állomásai.

Mint ahogy megkerültünk olyan kérdéseket is, hogy milyen következményei vannak annak, hogy a kortárs sztárvilág egyik kiemelhető figurája, Kristen Stewart játszotta LuAnne Henderson szerepét Walter Salles filmjében. Az *Üvöltésből*¹ készült 2010-es feldolgozásban pedig a *Mad Men* sztárja, Jon Hamm Allen Ginsberg védő-

üggyvédjét, s a Madison Avenue prototipikus karaktere ironikus figuraként értelmeződött a beat költészetet védelmező szerepben. Ezzel eleve kortárs történeté vált Kerouac és Ginsberg sztorija, mintha filmként eleve remake-ként készültek volna el, s magukba építették volna a színészi karrierépítés tanulságainak problémáját is. Illetve ott van a közös kérdés az *Úton*, a *Meztelen ebéd*² és az *Üvöltés* kapcsán, hiszen mindenik esetben ugyanolyan látványos az időbeli eltérés az irodalmi mű és a film létrejötte között: vajon nem a filmnyelvnek kellett bejárnia egy bizonyos utat ahhoz, hogy képessé váljon az irodalmi beat-nyelv megjelenítésére? S vajon van-e annyira radikális film az *Úton*, mint amennyire radikális Kerouac regénye? Illetve még tovább: valóban radikális-e Kerouac nyelve, narrációja, vagy inkább a filológiai radikálítás miatt lett annyira izgalmas szöveg az *Úton*? És mért nem készült még film Thomas Pynchon-regényből?

Egy hiányosságot említenénk meg: nem olvashatnak e lapszámában arról a spontán trendként szerveződő revivalról, mely a beatnikeket más értelemben is a kortárs városi terek centrumába helyezi. Tudniillik a hipster és beatnik közötti érintkezésről.³ Ugyanis a legkonkrétabb körvonalakkal rendelkező mai városi ellen- és szubkultúra éppen a beat nemzedékben azonosítja egyik előzményét – abban az egyszerre elismerő és visszavonó stílusban, mely a hipsterek sajátja.

Ezek kortárs perspektívából íródó történetek lettek volna. A beat nemzedéket az életgyakorlatok mássága, radikalitása tette nemzedékké, s ezekről az életgyakorlatokról szólnak a lapszám szövegei szinte kivétel nélkül. S ebben kétségkívül volt konzensus San Francisco és Kolozsvár között.

Összeállításunkat olvasva első pillantásra feltűnik, hogy az egymással hidegháborús viszonyban levő két nagy tömb határainak zártsága ellenére milyen gyors volt az információ-áramlás. 1964-ben a Tokaj-Hegyalja egyik eldugott községében éppolyan világos volt, hogy milyen farmert kell viselni, és azt a farmert a beszerzési helyén jeans-nek hívják, mint Mérán. Épp ilyen kevésbé ismert határokat a zene, mint ahogyan összeállításunkban számtalan helyen olvasható, és hozzá kell tenni, hogy a nemzetközi filmipar termékei is hihetetlen könnyen jutottak el a kelet-európai országokba. A szocialista országokban különböző mértékben, de a fordításokban megjelenő külföldi irodalom is állandóan jelen volt. Elképesztő néhány napos kiállításokat sikerült rendezni a non-konformista magyar és nemzetközi művészet legjobb alkotásaiból, és hogy az alternatív színházi élet sokszínűségét megmutassuk, elég megemlíteni az Egytemi Színpadot vagy a Halász-színházat. Talán fölösleges is felhozni Carl Djerassi korszakalkotó találmányának, a fogamzásgátlónak a példáját, ami 1964 óta alapvetően változtatta meg a szexuális viselkedésformák modelljeit. Hiába létezett az ún. Vasfüggöny a Kelet és a Nyugat között, 1968 eszméi úgy suhantak át fölötté, mintha nem is lett volna. Ezzel számunk összeállítása messze nem azt akarja sugallni, hogy ne lett volna mélyre ható különbség 1968 recepciójában Kelet és Nyugat között. Még kevésbé kívánjuk azt az érzést kelteni, hogy 1968-nak ugyanolyan hatása lett volna Keleten és Nyugaton. Még az egyes szocialista országokban uralkodó tiltás mértéke is különbözött. Az a modernizációs lökés, amit kiváltott, látványos hatást fejtett ki. Összeállításunk nem ennek a hatásnak az elemzésére vállalkozik, hanem egykori visszaemlékezéseket szembesít utólagos elemzésekkel. A kérdésünk az, hogy a kettő ütköztetése mennyiben módosítja a korszakról való tudásunkat.

■ JEGYZETEK

1. *Howl (Üvöltés)*, r: Rob Epstein, Jeffrey Friedman, 2010, Allen Ginsberg 1955-ben íródott azonos című költeményéből ihletődött film.

2. *Naked Lunch (Meztelen ebéd)*, r: David Cronenberg, 1991, William S. Burroughs szinte azonos című (*The Naked Lunch*) 1959-ben megjelent regénye alapján.

3. Ld. Sophie Both: *The Hipster Effect: How the Rising Tide of Individuality is Changing Everything We Know about Life, Work and the Pursuit of Happiness*. CreateSpace, 2012. 20–35.